

Makale Geliş | Received: 27.12.2017
Makale Kabul | Accepted: 04.01.2018
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.375053

Ersin KIRCA

Dr. | Dr.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul-Türkiye
Prime Ministry Ottoman Archive, İstanbul-Turkey
kircaersin@gamil.com

Kanuni Dönemi Denizcilerinden Ali Pertek (Pörtük) Bey'in Askerî Faaliyetleri

Öz

Dönemin kroniklerinde Ali Pertek, Ali Pörtük gibi isimlerle anılan Ali Bey 21 Haziran 1559 tarihinde Rodos Sancakbeyliğinden Kocaeli Sancakbeyliğine tayin olundu. Barbaros Hayrettin Paşa ve Turgut Reis gibi korsan kökenli bir denizci olan Ali Bey iyi bir donanma komutanı idi. 1559 yılında Piyale Paşa ile birlikte Akdeniz seferine katıldı. 1560 yılındaki Cerbe kuşatmasında Kocaeli Sancağı askerleri ile birlikte yer aldı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Ali Bey sefer dönüşünde Ege adalarının ve sahillerin muhafazası hizmetinde görevlendirildi. Ali Bey'den sonra Süheyl Bey Kocaeli Sancakbeyliğine tayin olundu. Süheyl Bey 1565 yılında donanma ile birlikte Malta Kuşatmasına katıldı. Kuşatmanın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Ali Bey 1565 Haziran'ında tekrar Kocaeli Sancakbeyi tayin olundu. 1565 yılı sonbaharında düşman gemilerinden haber almak ve Ege yoluyla İstanbul'a iase getiren Mısır gemilerin düşman ve korsan saldırılarından korunarak güvenli bir şekilde Çanakkale boğazından içeri girmesini temin etmek üzere Ege denizi muhafazasında görevlendirildi. Bu görevleri başarılı bir şekilde tamamlayan Ali Bey Kocaeli Sancağı askerleri ile birlikte 1566 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın son seferi olan Sigetvar Seferi'nde Tuna Nehri'nden Macaristan'a giden Osmanlı Donanması'nın komutanı olarak katıldı. Gerek sefer ve gerekse kuşatma esnasında büyük övgülere mazhar olan Ali Pörtük Bey Sigetvar önlerinde şehit oldu. Bu makalede arşiv vesikaları ve dönemin çağdaş kaynakları incelenerek Ali Pörtük Bey'in askeri faaliyetleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ali Pertek, Ali Pörtük, Cerbe Kuşatması, Sigetvar Seferi, Kocaeli Sancakbeyi.

Ali Pertek (Pörtük) Bey's Military Activities from the Süleyman Period Mariners

Abstract

Ali Bey who referred to as Ali Pertek and Ali Pörtük in the sources of the period, was appointed to Kocaeli Sanjak-beg on 21 June 1559. He was previously Rhodes sanjak-beg. Ali Bey, a pirate-based sailor like Barbaros Hayrettin Pasha and Turgut Reis, was a good naval commander. Ali Bey, with Piyale Pasha in 1559, joined navy expedition in the Mediterranean. He took part with the Kocaeli soldiers in the Jerba Siege of 1560 and showed great heroism. He was assigned to the service of the Aegean islands and the coast guard during the return of Jerba. After Ali Bey, Süheyl Bey was appointed to Kocaeli sanjak-beg. In 1565 Süheyl Bey joined the Maltese Siege with the navy. Upon the failure of the encirclement, Ali Bey was re-appointed to Kocaeli sanjak-beg in June 1565. In the fall of 1565, he was assigned to the Aegean Sea to receive news from the enemy ships and ensure that the Egyptian vessels bringing the goods to Istanbul through the Aegean are safely protected from enemy and pirate attacks and enter safely through the Çanakkale Straits. Ali Bey, who successfully completed these missions, joined the Kocaeli sanjak soldiers together in 1566 as the commander of the Ottoman Navy to the Danube River in Sigetvar Expedition, the last campaign of Sultan Suleiman the Magnificent. Ali Bey who was mentioned with great praise during both the voyage and the siege, was martyred in the heroic battle in front of Szigetvár Castle. In this article, the military activities of Ali Pörtük Bey are examined by examining archive documents and contemporary sources of the period.

Keywords: Ali Pertek, Ali Pörtük, Siege of Jerba, Expedition of Szigetvár, Kocaeli sanjak-beg.

Giriş

Kanuni Sultan Süleyman dönemi Osmanlı tarihi için altın çağ olarak ifade edilir. Bu dönem imparatorluğun askeriye, siyaset, ilim, edebiyat, mimarî ve sanat açısından zirvede olduğu bir dönemdir. Kanunî Sultan Süleyman gibi uzun saltanat süren otoriter bir padişah, Pargalı İbrahim Paşa ve Sokullu Mehmed Paşa gibi muktedir vezirler, Mimar Sinan gibi büyük bir mimar, Ebussuud ve İbn-i Kemal gibi âlimler, Fuzuli ve Baki gibi büyük şairler bu dönemde yaşamıştır. Ayrıca Kanuni dönemi imparatorluğun deniz gücünün de yükselişe geçtiği bir dönem olmuştur. Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis, Piyale Paşa ve Uluç Ali Paşa gibi büyük büyük denizciler bu dönemde ön plana çıkmıştır. Bu kişiler ismi duyulmuş ve devrinde de meşhur olmuş kimselerdir. Bununla birlikte bu dönemde yaşamış ismi çok fazla duyulmamış fakat önemli hizmetlerde bulunmuş, savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiş ve şehit olmuş kişiler de vardır. Araştırmamızın konusu olan Ali Pörtük Bey de bu kişilerden biridir.

Ali Pörtük Bey tıpkı Barbaros Hayreddin Paşa ve Turgut Reis gibi korsan kökenli bir denizci olup Osmanlı hizmetine girmiş, Rodos ve Kocaeli Sancakbeyliği görevlerinde bulunmuş, Akdeniz'de seferlere çıkmış, Cerbe kuşatmasına katılmış, Sigetvar seferinde Tuna üzerinden giden donanmanın komutanlığını yapmış, bizzat Sigetvar muhasarasında bulunmuş ve bu muhasara esnasında şehit olmuştur. Bu makalede Ali Pörtük Bey'in askerî faaliyetleri Akdeniz Seferleri, Cerbe ve Sigetvar seferi başlıkları altında, dönemin kronikleri ve arşiv kaynakları kullanılarak incelenmektedir.

Ali Pörtük Bey'in ismi o dönem kaynaklarından aşağıda Zekeriyazâde'nin *Ferah* (Gökyay 1980: 25, 43, 52) isimli eserinde "Ali Pertek"; Âgehî'nin *Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvar* (Naç 2013: 155, 161, 162, 173) isimli eseri, *Selanikî Tarihi* (İpşirli 1999: 23, 24, 25, 28) ve Peçevî Tarihi'nde (Baykal 1992: 292, 293) "Ali Pörtük" olarak geçmektedir. Peçevî tarihini yayınlayan Bekir Sıtkı Baykal Ali Bey'in ismini "Ali Portuk" olarak okumuştur, fakat Osmanlıca yazılışı göz önüne alındığında ve diğer iki kaynakla eşleştirildiğinde bu ismin "Pörtük" okunması daha doğru olacaktır. Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Heft Meclis* (Göçmen 2009: 52) isimli eserinde ise bu isim *Ali Pornak*

olarak geçmektedir. Ali Bey'in Rumelihisarı'ndaki vakfından bahseden 6 Zilhicce 1144 tarihli bir belgede vakfın ismi *Ali Pörtük Bey Vakfı* (BOA. C.EV. 25156), Bu tarihten sonraki arşiv belgelerinde ise aynı vakfın ve Rumelihisarı'nda bulunan caminin ismi *Ali Pertek* olarak yazılmıştır (BOA. AE. SABH.I: 1194; BOA. AE.SSLM.III: 2049; BOA. DH.UMVM. 102/58). Mühimme Defterlerindeki kayıtlarda Ali Pörtük Bey'den ise *Sancakbeyi Ali Bey* (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 19, 611, BOA. A.DVNS.MHM.d 5: 1168; 1828), *Rodos Kapudanı Ali Bey* (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 139) ve *Hassa Reislerinden Ali* (BOA. A.DVNS.MHM.d., 3: 591) şeklinde bahsedilmektedir. Dolayısı ile Ali Pörtük ve Ali Pertek isimleri Osmanlı döneminde kullanılmakla birlikte kendi yaşadığı dönemde Ali Pörtük isminin daha yaygın bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ali Pörtük Bey'in nerede doğduğu, ailesinin kim olduğu ve ne zaman Osmanlı hizmetine girdiği hakkında şu an elimizde bir bilgi yoktur. Onun hakkında kaynaklara ve belgeler yansıyan ilk bilgiler iyi bir korsan olduğu (Baykal 1992: 292) ve 21 Haziran 1559 tarihinden önce Rodos Sancakbeyliği görevinde bulunduğuudur.

Kaynaklardan takip edebildiğimiz kadarıyla Ali Bey 1557-1559 yılları arasında Rodos Sancakbeyliği görevinde bulunmuştur (BOA. A.DVNS.MHM.d 2: 1758, 1803, BOA. A.DVNS.MHM.d 3: 611). Bu görevi 15 Ramazan 966 (21 Haziran 1559) tarihine kadar sürdüren Ali Bey bu tarihte Kocaeli Sancakbeyliğine tayin olunmuştur. Bu göreve tayin olunduktan sonra kendisine yazılan ilk emir Cafer Bey'in oğullarından alınan kayığı da yanına alıp, kendi baştardasına binip, Galata azeplerinden Teberrük ve Hacı Kabiloğlu Memi ve Küçük Hamza ve Yusuf ve Mustafa isimli kişileri birlikte alıp merkeze gelmesi yönünde olmuştur (BOA. A.DVNS.MHM.d., 3: 19). Burada ismi geçen kişiler Ali Bey'in maiyetinde bulunacak tayfalardır ve Ali Bey bir deniz seferi için İstanbul'a davet olunmaktadır.

Akdeniz Seferi (1559)

1559 yazı başında Kaptan-ı Derya Piyale Paşa donanma ile birlikte Akdeniz Seferi'ne çıkmıştır. Bu sefer bir kontrol hareketi mahiyetindedir. Modon ve Avlonya'ya kadar giden Piyale Paşa Akdeniz'i tarassut altında bulundurmuşsa da hiçbir düşman hareketine tesadüf edilmediği için Kasım başında İstanbul'a geri dönmüştür (Danışment 1948:315).

Messina'da toplanan İspanya donanmasının Fransa'dan gelecek donanma ile buluşarak Trablusgarp'a saldıracakları yönünde alınan haber üzerine daha önce Rodos sancakbeyi ve Rodos kaptanı olan Ali Bey ile halen Rodos sancakbeyi olan Kurdoğlu Ahmed Reis, Cezayir Beylerbeyi Piyale Paşa'nın arzı üzerine, 15 Şevval 966'da (26 Aralık 1558) Piyale Paşa'nın maiyetine tayin olunmuşlardır (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3:139). Kocaeli Sancakbeyi Ali Bey'e bu görev için bir kadirga ve bir kalyatadan oluşan iki parça kendi gemisine ek olarak beş kadirga daha verilmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 132, 140). Ali Bey 14 Zilkade 966 (18 Ağustos 1559) tarihinde Halofça isimli yerde Piyale Paşa'nın donanmasına katılmış, birlikte 24 Zilkade'de (28 Ağustos 1559) Sapon isimli mevziye varmışlardır. Buraya geldiklerinde Mesina'da İspanya donanması ile Dalyan kâfiri arasında savaş olup altı yedi bin miktarı kişinin öldüğü haberini almışlar ve bu haberi merkeze bildirmişlerdir (BOA.A.DVNS.MHM.d. 3: 346). Daha sonra Avlonya tarafına geçmişler ve kış mevsimi yaklaşmakta olduğundan Avlonya'dan İstanbul'a geri dönmüşlerdir (Bostan 2008: 101-102).

19 Zilhicce 966 (22 Eylül 1559) tarihinde Ali Bey'e bir emir yazılmıştır. Bu emirde Ali Bey'e "Hassa Reislerden Ali" şeklinde hitap edilmiş ve emir "kapudanun" yani Ali Reis'in kethüdası Kurd Kethüda'ya verilmek suretiyle gönderilmiştir. Ali Bey'e gönderilen bu emirde, bazı gemicilerin yasak olmasına rağmen düşman gemilerine buğday sattıkları belirtilmiş ve Ali Bey'den denizde dolaştığı yerlerde bu şekilde buğday yüklü düşman gemisine ya da ellerinde emr-i şerif olmayan Dubrovnik ve sair devletlerin gemisine rast gelirse yakalayıp içine yarar adamlar koyup içindeki buğdayla birlikte gemiyi İstanbul'a göndermesi istenmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 349). Ali Bey bu emir gereği Arbodor isimli buğday yüklü bir Venedik barçasını ele geçirip, içine

on beş sipahi koyarak İstanbul'a göndermiş ise de muhtemelen geminin içinde bulunan tayfalar gemideki on beş adet Osmanlı askerini etkisiz hale getirerek gemiyi Venedik'e bağlı olan Girit'e götürmüşlerdir. Daha sonra bahsedilen Osmanlı askerlerinin iadesi için Venedik Dojuna 16 Rebiülevvel 967'de (16 Aralık 1559) hüküm yazılmıştır (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 591).

Kocaeli Beyi Ali Bey'e yazılan ve kethüdası Kurd Kethüda ile gönderilen 14 Rebiülevvel 967 (14 Aralık 1559) tarihli hükümde ise mirî kadırgalar için gereken kerestelerin gecikmeden yalılara indirilmesi istenmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 622). Bu hükümden, Ali Bey'in deniz seferinden dönmüş olduğu ve Kocaeli'nde bulunduğunu anlamaktayız.

Cerbe Seferi ve Kuşatması (1560)

Osmanlı Devleti ile Habsburg İmparatorluğu arasında karadaki mücadele 16. yüzyılın ortalarına doğru denizlere de taşındı. Karada imparatorluğun Alman kanadıyla karşı karşıya gelirken denizlerde İspanyol kanadıyla Akdeniz hâkimiyeti yanında Kuzey Afrika için mücadele edildi (Emecen 2002: 508). 1538 yılındaki Preveze Savaşı'ndan siyasî ve ticarî anlamda zarara uğrayan Venedik Osmanlı Devleti ile barış yapmış fakat Osmanlı-İspanya mücadelesi Akdeniz'de özellikle Kuzey Afrika üzerinde yoğunlaşarak devam etmiştir. 1541 yılında İspanyollar Cezayir'i kuşatmış fakat başarısız olmuşlardır. Turgut Reis 1551 yılında Trablusgarp'ı ele geçirerek burayı İtalyan ve Akdeniz kıyılarını tehdit eden bir korsan üssü haline getirdi. Turgut Reis Trablusgarp Beylerbeyi olduktan sonra Cerbe'yi hükmü altına alıp buraya hâkim olan Arap Şeyhi'ni haraca bağlamıştı (Akıncı 2008: 100). Turgut Reis'in Cerbe'yi nüfuzu altına alması ve böylece Avrupa sahilleri, Malta şövalyeleri ve İspanya Krallığı için sürekli bir tehlike teşkil etmesi, bu adanın Batı Akdeniz Hristiyan dünyası için önemini arttırmıştır (Özcan 1993: 392).

Trablusgarb'ın kaybedilmesini bir türlü hazmedemeyen Malta Gran Maestresi (üstad-ı Azam) Jean de la Valette İspanya ile Fransa arasında 1559 yılında Chateau-

Cambresis antlaşmasının imzalanmasının ardından Trablusgarp'ı tekrar geri almak için faaliyete geçti. Çünkü bu antlaşma Türkleri Batı Dünyasındaki tek müttefikleri Fransa'nın yardımından yoksun bırakıyordu. Bu nedenle İspanya Kralı II. Felipe'ye başvurarak Trablusgarp'a karşı gerçekleştirilecek bir askeri sefere ön ayak olması için ricada bulundu. İspanya Kralı II. Felipe bu isteği olumlu karşıladı ve sefere başkomutan olarak Medinaceli dükünü tayin ederken yardımcılığına da Napoli krallığında piyade albayı olarak görev yapan Alvaro de Sande'yi getirdi (Önalp 1967: 175-176). Hazırlanan donanmada 54 kadirga, 7 birlik, 17 firkateyn, 2 kalyon, 28 ticaret gemisi ve 12 ufak gemi bulunmaktaydı. Asker sayısı ise 12 bin ile 14 bin civarında idi (Akıncı 2008: 102, 105).

Koalisyon güçleri, Trablusgarp'a ani bir hücum düzenlemek yerine uygulanacak saldırı planı üzerine gereksiz tartışmalarla zaman kaybetmiştir. Askerlerin büyük bir kısmı bulaşıcı hastalıklardan ölmüş, geriye kalanlar ise deniz yolculuğundan dolayı ya yorgun ya da hasta düşmüştür. Bu şartlar altında Trablusgarp'ı kolaylıkla ele geçiremeyeceklerini anlayan Koalisyon Kuvvetleri gerekli kuvveti toplamak üzere palmiyelerin, zeytinliklerin ve hurma ağaçlarının bol olduğu Cerbe'ye yönelerek burayı ele geçirdiler (Akıncı 2008: 107).

Piyale Paşa düşman donanmasının Arap Şeyhleri ile ittifak ederek gelecek baharda Trablusgarp'a saldırıda bulunacağı istihbaratını almıştı. Dolayısı ile Osmanlı Devleti de 1560 yılı başlarından itibaren bir deniz seferi hazırlıklarına başlamıştı. Bu kapsamda 30 Rebiülahir 967 (29 Ocak 1560) tarihinde Kocaeli Sancakbeyi Ali Bey baharda yapılacak olan deniz seferinde görevlendirildi (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 734). Bu konuda Sancakbeyi Ali'ye gönderilen fermanda kendisiyle birlikte sancağında bulunan alaybeyi, zeamet ve timar askerinin silah ve levazımının eksiksiz bir şekilde hazırlayıp ilkbaharda Boğazhisarlarında Cezayir Beylerbeyisi Piyale Paşa'nın emri altında hazır bulunması istendi.

Osmanlı Devleti donanma hazırlıklarını sürdürürken Avrupa Hıristiyan donanması 7 Mart 1560'da Cerbe'ye çıkarma yapmaya başlamıştı. Alvaro de Sande'nin komutasındaki 3000 kişilik bir İspanyol öncü birliğinin ardından İspanyol, İtalyan,

Fransız ve Alman askerleriyle Malta Sen Jan şövalyelerinden oluşan 12.900 kişilik bir kuvvet karaya çıkarıldı. Adadaki Berberilerle yapılan çatışma sonucunda galip gelinerek 12 Mart 1560'da işgal edildi. Cerbe Kalesi Hıristiyanlar tarafından tahkim edilerek savunmaya hazır bir hale getirildi (Önalp 1967: 186).

Trablusgarb Beylerbeyi Turgut Reis, İspanyol donanmasının Cerbe Kalesi'ne asker yığdığına ve Osmanlı donanmasının acil ve gizli bir şekilde Cerbe'ye gelmesi gerektiğine dair Kaptan Piyale Paşa'ya bir mektup göndermişti (Ay 2015: 117-118, Bostan 2005: 101). Bunun üzerine gerekli hazırlıklar acilen tamamlandı ve 120 parçalık Osmanlı donanması 1 Receb 967'de (28 Mart 1560) İstanbul'dan yola çıktı (Bostan 2007: 296). Zekeriyazâde'nin verdiği bilgiye göre donanmada asker ve gemi sayısının az olması yönündeki kaygıların izale edilmesi için on parça gemi daha donatılarak Kocaeli Sancakbeyi Ali Pertek Bey ile gönderilmiştir (Akt. Gökyay 1980: 25). Ali Bey donanma seferine katıldığında Kocaeli sancağının muhafazası için yerine kethüdası Sinan'ı vekil bırakmıştır (BOA. A.DVNS.MHM.d. 3: 1255).

Cerbe Seferine dair yazılan eserlerden Nidâî'nin kaleme aldığı *Fetihname-i Kal'a-i Cerbe* isimli manzum eserdir. Cerbe'nin fethinden iki sene sonra 1562 yılında yazılan bu eserde Ali Pertek Bey hakkında bilgi verilmemiştir (Ay 2015). Piyale Paşa 26 Ağustos 1560 tarihinde Kanuni'ye Cerbe muhasarasını ve kalenin fethini ayrıntılı olarak anlatan bir mektup yazmıştır (TSMA.e. 640/55). Bu mektupta genel olarak Osmanlı askerlerinden "asker-i İslam" şeklinde bahsedilmiş, kişi isimleri –Turgut Reis hariç– zikredilmemiştir. Dolayısı ile Ali Pörtük Bey'den özel olarak bahis yoktur. Tersane kâtabi olup donanma halkının aylıklarını vermek göreviyle (Gökyay 1980: 3) Cerbe seferine bizzat katılan Zekeriyazâde'nin *Ferah* isimli eserinde Ali Pertek Bey'in gerek sefer yolunda gerekse muharebe ve kuşatma esnasında yaptığı bazı faaliyetler ve kahramanlıklar hakkında malumat vermektedir.

Ferah isimli eserde Ali Pertek Bey ile ilgili ilk bilgi sefer yolculuğu sırasında yaşanan bir olayla ilgilidir. Buna göre Osmanlı donanması Benefşe hisarı yakınlarında iken bir gün öğlen vakti arkadan gök gürleri gibi top sesleri duyuldu ve bu sesler deniz yüzünde yayıldı. Herkes bu sesin ne olduğunu merak ederken Piyale Paşa gemileri

durdurmuştu. Bu esnada Kocaeli Sancakbeyi Ali Pertek, Piyale Paşa'nın gemisine çıkıp bu gürültünün ne olduğunun öğrenilmesi için çevre yoklaması yapılmasını teklif etti. Piyale Paşa, Ali Pertek Bey ve Mahmud Çavuş adında bir Fener’li reisin gemileri ile iki gemiyi daha o gürültüyü araştırmaya gönderdi. Piyale Paşa Mora'nın güneyinde Manya Burnu'nda demirleyerek gönderilen dört gemiyi bekledi. O gemiler gece yarısına kadar gezdikleri halde açıkta o gürültüden bir iz bulamadan geri döndüler. Birkaç gün sonra Tersane Kethüdası komutasında donanmaya yeni katılan gemilerden, Çuka Adası'nı tecessüs etmek üzere gönderilen Uluç Ali Reis'in düşmanın büyük barçasının saldırısına uğradığı, Nasuh Ağa'nın birkaç gemi ile yardıma yetiştiği daha sonra yapılan muharebede düşmandan 1 barça, 55 kişi ve 43 parça top ele geçirilmiş olduğu öğrenildi (Gökyay 1980: 42-43; Bostan 2005: 102).

1 Şaban'da (27 Nisan) Modon'a ulaşip burada ikmal yaptıktan sonra Malta üzerine giden Piyâle Paşa 12 Şaban'da (8 Mayıs) Gozo adasına ulaşarak burayı yağmaladı (Bostan 2007: 296) Malta ve Goza'dan aldıkları esirlerden düşman donanmasının kırk dokuz kadirge ve otuz altı barça ile Cerbe taraflarında olduğu bilgisi alındı. Bundan sonra Osmanlı donanması Cerbe tarafına yöneldi (Bostan 2005: 103). Düşman donanması Osmanlı donanmasının Malta'ya geldiği haberini almış fakat bu haber onlarda telaş ve paniğe yol açmıştı. Cerbe limanında demirlemiş olan gemilerini açık denize çıkarmak ve Osmanlı donanması ile açık denizde savaş yapmaya karar verdiler. Fakat rüzgarın yönünün değişmiş olması nedeniyle çok fazla açılma şansı bulamadılar (Önalp 1967: 188-189).

Osmanlı donanması ile düşman donanması 11 Mayıs Salı günü (Önalp 1967: 189) Cerbe açıklarında karşılaştıklarında düşman donanması panik halinde kaçmaya başladı. Düşman donanması iki kısma ayrılıp bir kısmı deniz tarafına kaçtı, diğer kısmı ise Cerbe Kalesi'ne sığındı. Bunun üzerine Osmanlı donanması da ikiye bölündü. Piyale Paşa komutasındaki birlikler denize kaçanların ardına düşüp kovaladı. Kara Mustafa Bey ve Ali Pertek Bey kale tarafına dönenlerin önlerini alarak düşman gemilerini birer birer avladılar. Kale tarafına kaçan gemilerden çoğu sığılarda oturup kaldı, bu şekilde çok gemi ve ganimet ele geçirildi (Gökyay 1980: 52). Ali Pertek Bey ile Kara Mustafa

Paşa'nın kovaladığı gemilerden bir kısmı ağırlıklarını, varillerini ve küreklerini denize atmak suretiyle canlarını zorla kurtarıp Cerbe Kalesi'ne sığındılar (Gökyay 1980: 41).

Piyale Paşa ve beraberindeki Süheyl Ağa, Gazanfer Bey ve Nasuh Ağa gibi reislerin bulunduğu donanma, 47 parçalık düşman donanması ile iki gün iki gece karşılıklı top atışları eşliğinde muharebe ettiler (Gökyay 1980: 52). Üç gün süren çatışmada on dokuz kadırgasına el konulan ve yirmi altı barçası tahrip edilen müttefikler geri çekildi (Bostan 2007: 296); birçok düşman gemisi savaş esnasında battı. Düşman kuvvetleri on bir kadırgaları ile Cerbe Kalesi'ne sığınarak canlarını zor kurtardılar. Trablusgarb Beylerbeyi Turgut Reis'in de kendi kadırgalarıyla 20 Şâban 967'de (16 Mayıs 1560) donanmaya katılması üzerine yaklaşık iki ay sürecek olan Cerbe Kalesi kuşatması başladı (Bostan 2012: 417).

Zekeriyazâde Ali Pertek Bey'in kuşatma esnasında yaptığı faaliyetlerden de bahsetmektedir. Buna göre 1 Şevval 967 (4 Haziran 1560) günü kalenin su kuyusunu ele geçirmek amacıyla sabaha kadar şiddetli bir savaş oldu. Osmanlı askerleri kuyuyu ele geçirdi. Birçok düşman askeri kılıçtan geçirilerek su kuyusu adetâ "keler yuvasına" döndü. Kocaeli Beyi Pertek Ali Bey kuyunun olduğu yere çadırını kurdu. Ve bundan sonra düşmana o kuyudan iz göstermediler. Bu saldırı başladığı esnada saldırıyı haber alan Pertek Ali Bey, yeniçeri ağası ve diğer gazilerle birlikte hemen o bölgeye yetişmişti (Gökyay 1980: 69).

Zekeriyazâde kuşatma esnasında Osmanlı askerlerinin metrisler kazarak tabyaların kenarlarına kadar yaklaştıklarını Uluç Ali ve Ali Pertek Bey gibi ünlü gazilerin metrislerinin ise deniz kenarına ulaştığını ve bu sayede gemilerle hisardaki düşman askerleri arasındaki ulaşımın kesildiğini belirtmektedir (Gökyay 1980: 75). Zekeriyazâde kuşatmanın ileriki günlerinde yine Ali Pertek Bey'in metrisinden ve onun yeniçerilerle olan ilişkisinden bahsetmektedir. Buna göre Ali Pertek Bey'in düzdüğü metrislere iki tane top getirilip aralıksız top ve silah atışı yapıldı. Ali Bey'in metrisine yeniçeri şahbazlarının metrisleri komşu idi. Dirlik düzenlik içinde ve iyilikle o yeniçerileri kendine bağladı. Alkışlar vererek insan sözünün iç ve öz anlamı gereğince birbirleriyle çok anlaştılar; birbirlerine yaklaştılar. Ebu'l-feth tayfasıyla ata oğul olup

gece gündüz birbirlerine yardımcı ve arka oldular. O taraftaki muharebe düşmana sıkıntı verdi ve düşman askerleri o cephede bulunmaktan çekinir oldular (Gökyay 1980: 79-80). Ali Pertek Bey'in işini intizam içinde yapan, gerek emrindeki askerlerle ve gerekse yeniçerilerle iyi anlaşılan ve onlar tarafından sevilen bir komutan olması ve Cerbe muhasarasındaki başarıları onun ileriki dönemde Ege muhafazasında başbuğ tayin edilmesinde ve 1566'da Sigetvar seferinde Tuna donanması komutanı olmasında önemli rol oynamıştır.

Kaledeki su kuyularının birer birer Türklerin eline geçmesi, kalede su sıkıntısı yaşanmasına neden olmuş ve bu yüzden askerler arasında ölümler meydana gelmeye başlamıştı. Kuşatmanın haziran ve temmuz aylarına denk gelmiş olması da su ihtiyacının şiddetlenmesine neden olmuştu. Yukarıda bahsedildiği üzere Türklerin kazdığı metrisler vasıtasıyla sahildeki gemilerle müdafilerin bağlantısını kesmesi de kaledekilerin işini zora sokmuştu. Bunun yanında Hristiyanların birkaç defa denedikleri taarruz ve huruç hareketleri başarısız olmuştu. Özellikle 15 Ramazan 967 (9 Haziran 1560) tarihlerindeki düşmanın sahur vaktinde giriştiği huruç hareketi çok kanlı olmuş iki saat süren muharebede 800-900 miktarı düşman askeri öldürülmüş ve kalede düşmanlara ibret ve korku olmak üzere bunların başları kesilerek metrislere konmuştur (TSM.A.e. 640/55). Kalede kalan yaklaşık 700-800 kişi 27 Temmuz'da başlarına Türkler gibi beyaz sarık sararak son bir huruç harekâtı denemişler fakat bu teşebbüslerinde de başarılı olamamışlar; bazıları kaleye geri sığınmış, bazıları da gemilere ulaşarak canlarını kurtarmaya çalışmışlardır. Bu girişimden sonra iki gün yetecek kadar suyu kalan ve başka hiçbir çaresi kalmayan Hristiyanlar 7 Zilkade 967'de (30 Temmuz 1560) (Bostan 2007: 296) kaleyi teslim ettiler (Önalp 1967: 203-204). 1560 tarihinde, Osmanlı donanmasının Cerbe'de kazandığı bu zafer Akdeniz'de dengeleri belirlemiştir. Bu zafer sonrasında çok sayıda Hristiyan kadırgasının imha edilmiş olması, Hristiyan kıyılarını ve ticaretini korsanlık faaliyetleri karşısında daha da savunmasız bırakmıştır. Cerbe zaferi, Osmanlıların Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'da üstünlüklerini pekiştirmiştir (Bal 2011: 205).

Piyale Paşa kaleyi teslim aldıktan sonra Tunus'a peksimet almak üzere gönderdiği dört kadırganın dönmesini bekleyerek Cerbe'de beş gün daha kaldı. Bu zaman zarfında eski kale hariç, Hristiyanların inşa ettikleri bütün tabyalar yıkıldı ve toplar gemilere taşınıp askerler gemilere bindirildi. Osmanlı donanması 5 Ağustos'ta Trablusgarp'a uğramak üzere Cerbe'den; 11 Ağustos'ta da İstanbul'a gitmek üzere Trablusgarp'dan ayrıldı. Malta, Sicilya ve Kalavri (Calabria) güzergahını izleyerek 4 Zilhicce'de (26 Ağustos'ta) Preveze'ye geldi (TSMA.e. 640/55). 2 Eylül'de Preveze'den tekrar yola çıkan donanma Kefalonya, Zenta, Modon ve Manya güzergâhlarını takip ederek 13 Eylül'de Çanakkale'de Boğazkesen hisarına ulaştı. Daha sonra Gelibolu'ya hareket etti (Önalp 1967: 203-204).

Donanma Gelibolu'ya geldiğinde padişahın fermanını bekleyerek burada 15 gün kadar konaklandı. Divan'dan gelen 26 Zilhicce 967 (17 Eylül 1560) tarihli emir gereği Kocaeli Beyi Ali Bey komutası altındaki 25 parça gemi Ege denizindeki adaların, yalıların, kalelerin ve halkın düşman ve korsan taarruzundan muhafazası için bölgede bırakıldı (Gökyay 1980: 111). Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı Donanması 6 Muharrem 968'de (27 Eylül 1560) İstanbul'a geldi (Gökyay 1980: 111).

Muhafaza hizmetine tayin olunan Ali Bey'e 27 Zilhicce 967 (18 Eylül 1560) tarihinde gönderilen emirde bu göreve tayini ve yapması gerekenler ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmektedir (BOA.ADVNS.MHM.d. 3: 1527). Buna göre düşmanın 45 parça kadırgası olup bunlardan 25 adedi mükemmel donatılmış olup geri kalan gemileri iyi donatılmamış vaziyettedir. Osmanlı donanmasının Çanakkale boğazından içeri girmesinin ardından düşmanın geri kalan gemilerini donatmak maksadıyla Osmanlı topraklarına saldırma ihtimali yüksektir. Bu nedenle deniz mevsimi bitene ve düşman saldırısı ihtimali bertaraf olununcaya kadar Ege Denizi'ndeki sancak, yalı, nahiye, köy ve kaleler muhafaza edilmelidir. Fermanda belirtildiğine göre Ali Bey'in denizcilik ilminde mahir olması ve askerleri yönetmeye kadir olması sebebiyle bu göreve uygun görülmüştür. Ali Bey'in emrine 25 parça mükemmel donatılmış gemi, cenkçi ve kürekçi toplam 300 miktar yeniçeri verilmişti.

Ali Bey bu görevi Aralık 1560'a kadar devam etti. Bu tarihten sonra kış mevsimi yaklaştığından denizde düşman tarafından bir saldırı olma ihtimali azalmıştı. Ali Bey'e divandan gönderilen 14 Rebiülevvel 968 (3 Aralık 1560) tarihli hükümde düşmanın gemilerinin durumunu iyice araştırıp artık zarar verme ihtimali kalmadığına emin olduktan sonra görevini tamamlayıp emrindeki gemilerle birlikte geri dönmesi bildirilmiştir (BOA.ADVNS.MHM.d. 3: 1641). Ali Bey bu görevinde iken Muharrem 968 (Eylül 1560) tarihinde İspanya donanmasından bir kadırgayı zapt etmiş (BOA.ADVNS.MHM.d. 4: 1438); Safer 968 (Ekim 1560) tarihinde Osmanlı ülkesinden buğday yüklemiş bir Venedik gemisini ele geçirip İstanbul'a göndermiştir (BOA.ADVNS.MHM.d. 3: 1634). Ali Bey'e muhafaza hizmetinde ve İstanbul'a zahire gönderilmesi hususundaki başarısından dolayı 29 Cemaziyelahir 968 (17 Mart 1561) tarihinde gelirlerine 20 bin akçe daha eklenmiş yani terakki verilmiştir (BOA.ADVNS.MHM.d. 4: 1970).

Daha önce Azepler Kethüdası olarak Cerbe seferine katılan (BOA.ADVNS.MHM.d. 4: 1466) ve daha sonra İnebahtı sancakbeyliği görevinde bulunmuş olan Süheyl Bey, 7 Rebiülevvel 971 (25 Ekim 1563) tarihinde Kocaeli Sancakbeyi tayin olundu (BOA.DFE.RZ.d. 17: 343). Süheyl Bey Şaban 972 (Mart 1565) tarihinde (İpşirli 1999: 7) donanmayla Malta Seferine katılmış ve yerine bir adamını bırakmıştır. Kocaeli bölgesindeki eşkıyalık faaliyetlerinin artmasından dolayı Kocaeli sancağı subaşları ve sipahileri Malta seferinden muaf tutulmuşlardır (BOA.ADVNS.MHM.d. 6: 912). Süheyl Bey Malta Seferi'nde iken 972 senesinin sonlarına doğru (Haziran-Temmuz 1565) Ali Bey tekrar Kocaeli Sancakbeyi tayin olunmuştur (BOA.AE. SSÜL. I. 6/339).

Osmanlı ordusu 24 Mayıs 1565 tarihinde başladıkları Malta Kuşatmasını 8 Eylül 1565 tarihinde kaldırmış (Öndeş-Bratford 1998: 187-188) ve donanma İstanbul'a dönmek üzere Malta önlerinden ayrılmıştır (Danişment 1948: 338-339). Bu kuşatma başarısız olmakla birlikte en büyük kayıp Turgut Reis'in ve yaklaşık 20.000 askerin burada şehit olmasıdır (Bostan, Osmanlılar ve Deniz 2007: 22). Malta kuşatmasının başarısız olmasının en önemli sebeplerinden biri serdar tayin edilen Mustafa Paşa'nın

padişahın tembihine rağmen Turgut Reis'i beklemeden Sant-Elmo burcunu kuşatması olarak gösterilmektedir (Turan 1970: 83). Turgut Reis o esnada Trablusgarb Beylerbeyi idi, Malta adasının her bakımından durumunu, kalenin dövülecek noktalarını ve metrisler kurulacak yerlerini herkesten daha iyi biliyordu. Sant-Elmo burcu 17 günlük kuşatma sonrasında alınmıştı fakat bu kuşatma esnasında seçkin askerler yaralanmış ve birçok asker de şehit düşmüştü. Ayrıca savaş araç ve gereçleri ile yiyeceğin çoğu da harcanmıştı. (Baykal 1992: 289)

Malta önlerinden ayrılan Osmanlı donanması Ege Denizi'nden İstanbul'a doğru yola çıktığında Kocaeli Sancakbeyi Ali Bey düşman gemilerinden haber almak, Ege yoluyla İstanbul'a iase getiren Mısır gemilerin düşman ve korsan saldırılarından korunarak güvenli bir şekilde Çanakkale boğazından içeri girmesini temin etmek üzere Ege denizi muhafazasına tayin olunmuştur. Ali Bey'e yardımcı olmak üzere Kavala Kaptanı, Menteşe, Rodos, Midilli ve Sığacık beyleri de görevlendirilmiştir (BOA. ADNS.MHM.d. 5: 554, 558, 561). Ali Bey'in bu dönemki görevinde gemilerle zahire getirilmesi hususu ön plana çıkmıştır. Mısır'dan gelen zahire gemilerinin güvenli bir şekilde gelmesini sağlamaktan başka ayrıca Golos iskelesinde bulunan Dubrovnik gemilerinin İstanbul zahiresi için İstanbul'a gönderilmesi hususu da Ali Bey'den istenmiştir.

Sigetvar Seferi ve Ali Bey'in Şehit Olması

Ali Bey'in son katıldığı sefer Sigetvar seferidir. Ali Bey Tuna donanması komutanı olarak sefere katılmış; Sigetvar Kalesi muhasarasında bizzat görev almış ve bu muhasara esnasında şehit olmuştur. Ali Bey'in Sigetvar Seferi'ndeki faaliyetleri hakkında *5 Numaralı Mühimme Defteri*, *Selanikî Tarihi* (İpşirli 1999), *Âgehî'nin Fetihnâme-i Kal'a-i Sigetvar* (Naç 2013) ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Heft Meclis* (Göçmen 2001) isimli eserleri ve *Peçevî Tarihi*'nde (Baykal 1992) bazı bilgiler mevcuttur. Feridun Ahmet Bey'in *Nüzhetü'l-Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* (TSMAC. H. 1339); Merâhî'nin *Fethnâme-i Sefer-i Sigetvar* (Başpınar 2013:

18-74) isimli eserlerinde ve yazarı bilinmeyen *Heft Dâstân* (Laleli Kütüphanesi. 2114) isimli eserde Tuna donanması ve Ali Pertek Bey hakkında bilgi verilmemiştir. Ali Pertek Bey'in ve kethüdasının Sigetvar muhasarası esnasında şehit olduğuna dair kayıt sadece Âgehî'nin Fetihnâmesi'nde yer almaktadır. Agehî Piyale Paşa tarafından donanmaya alınmış ve Piyale Paşa'nın hizmetinde bulunmuştur (Naç 2013: 27, 31). Ali Pertek Bey Piyale Paşa ile yakın ilişkiler kurmuş, başta Cerbe Seferi olmak üzere Akdeniz ve Ege'de birlikte seferlere katılmış olduğundan Âgehî'nin daha önce Ali Pertek Bey ile aşinalığı olduğunu ve o yüzden Âgehî'nin eserinde Ali Bey ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler bulunduğunu tahmin etmekteyiz.

1566 yılı baharında Piyale Paşa yetmiş kadirga ile Akdeniz seferine çıkmış (Bostan 2007: 297); Kocaeli Sancağibeyi Ali Bey ise sancağı askerleri ile birlikte Sigetvar seferine Tuna üzerinden gidecek olan donanmaya başbuğ tayin olunmuştur (BOA.A.DVNS.MHM.d. 5: 623, 623c). 27 Ocak 1566 tarihinde Kocaeli Beyine ve Kocaeli kadılarına yazılan hükümde Kocaeli sancağı askerlerinin Karadeniz üzerinden Tuna'ya gidecek kadirgalara girmek üzere Nevruz'dan önce İstanbul'da hazır olmaları emredilmiştir (BOA.A.DVNS.MHM.d. 5: 914, 915).

Tuna donanmasının II. Murad döneminde Varna Savaşı'ndan sonra kurulduğu tahmin edilmektedir. İnce donanma da denilen Tuna donanması ilk defa Fatih Sultan Mehmed'in 1456'daki Belgrad muhasarasında kullanılmıştır (Engin 1984: 78). Osmanlı Devleti Macaristan tarafına düzenlediği seferlerde Tuna Donanmasını da kullanmıştır. Gerek hububatın gerekse çeşitli harp malzemelerinin deniz yoluyla taşınması kara yoluyla yapılan nakliyata göre daha ucuza mal olmaktadır (Demireğen 2006: 41). Daha önceleri Ege ve Akdeniz gibi açık denizlerde görevlendirilmiş olan Ali Bey için bir nehir donanması ile sefere katılmak farklı bir görev olmuştur. Bu göreve Ali Bey'in tayin edilmesinde, hiç şüphe yok ki onun daha önceki başarıları ve emri altındaki askerleri iyi idare etmesi önemli rol oynamıştır.

Ali Bey, Mayıs ayında çıkılacak sefer için Ocak ayından itibaren hazırlıklara başlamış; emrindeki askerlerin ihtiyacı için Ocak 1566 tarihinde kendi parasıyla Babadağı ve İsakçı bölgesinde bin kantar peksimet pişirilmesi için bölge yöneticilerine

(BOA. A.DVNS.MHM.d. 5: 767) ve bin kantar peksimet daha hazırlaması için Semendire kadısına Ali Bey'in talepleri doğrultusunda emir gönderilmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d. 5: 992). Şubat 1566'da Ali Bey sefer mühimmatını tedarik etmek üzere gemilerle Tuna tarafına gönderilmiştir, Kili kadısından bu hususta Ali Bey'e yardımcı olması, mühimmatın taşınması için tonbaz denilen gemilerden tedarik etmesi istenmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d. 5: 945).

Donanma Tuna üzerinden sefere çıktıktan sonra donanmadaki askerlerin ihtiyacı olan zahire ve arpanın o havalide satan ahalden ücretleri karşılığında aldırılması ve bu konuda donanma askerlerine müzayaka çektirilmemesi için Belgrad'a varıncaya kadar Karadeniz ve Tuna boyundaki kazaların kadılarına emirler gönderilmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d., 5: 1168). Niğbolu, Vidin ve Ruscuk kadılarında da Tuna donanması için asker ve mühimmat ile donatılmış şayka denilen gemilerden ve gemileri çıkarmak için reayadan bu hizmeti yerine getirecek kişiler göndermeleri istenmiştir (BOA.A.DVNS.MHM.d. 5: 1177, 1366, 1828, 1853). Ali Bey'in emrindeki gemilerde yeterli miktarda adam olmadığı ve tehlikeli mahaller henüz geçilmediği için bizzat Ali Bey'in isteği doğrultusunda 28 Zilkade 973 (16 Haziran 1566) tarihinde Koçana, Güvercinlik ve Semendire kazalarından toplam iki bin kişi daha görevlendirilmiştir (BOA. A.DVNS.MHM.d., 5: 1911).

11 Şevval 973'te (1 Mayıs 1566) İstanbul'dan hareket eden Osmanlı ordusu, 28 Şevval'de Edirne'ye, burada üç gün konaklandıktan sonra 13 Zilkade'de Tatarpazarı'na geldi. 15 Zilkade'de Filibe'ye, bu ayın sonunda Sofya'ya ulaştı. Sofya'da bir gün konaklandıktan sonra Niş Ilıcası'na ulaşıldı. Burada da iki gün konaklandı. Ordu Zilhicce'nin birinci günü (9 Haziran) Belgrad'a geldi. Burada 3 gün ikamet edildi (İpşirli 1999: 18-19). Ordu Belgrad'a geldiğinde Tuna'nın aşırı bir şekilde taşmış olduğu görülmüş ve Semendire Sancakbeyi Bayram Bey'e Böğürdelen Kalesi civarında köprü kurulması emredilmişti (Gökbilgin 1966: 10).

Belgrad'dan hareket eden ordu Böğürdelen'e geldiğinde Bayram Bey gemilerle büyük bir köprü yaptı. Padişah ve ağırlıkların bulunduğu yeniçeri askerleri köprüden, Anadolu, Rumeli ve Karaman askerleri gemilerle Böğürdelen'den karşıya Sirem

yakasına geçtiler (İpşirli 1999: 19-20). Ordu Eğri tarafına gitmek üzere yola çıkıp Petro-Varadin kalesi önünde ordunun geçişi için büyük bir köprü kurulmuş iken seferin yönü Sigetvar olarak değiştirilmişti (İpşirli 1999: 22). Bu nedenle Ösek tarafında Drava Nehri üzerinde büyük bir köprü kurulmasına karar verildi.

Kanunî Sultan Süleyman Ösek'te yapılmakta olan köprüye gitmek üzere Sirem-âbâd'da bulunan Rudnik isimli mevkiye, oradan da Vulkovar'a gelmişti. Padişah, gerek Budin Beylerbeyi Arslan Paşa'nın Polota kuşatmasında hezimete uğradığı haberinden, gerek seferin zorluğundan ve gerekse Tuna donanmasının henüz gelmemesinden dolayı kederli ve sınırları bozuk bir halde idi. Bu esnada Estergon kalesinden Hırvat Bertalan ve birkaç yarar esir tutuklayıp getirmişlerdi. Bu kişilerden Avusturya kralının 100 bin kişilik bir kuvvetle Yanık taraflarında olduğu öğrenildi. Bu esnada Ali Pörtük Bey komutasındaki Tuna donanmasının orduya katıldığı haberi geldi. Ali Pörtük Bey, ejder görünümlü, rüzgâr hızında ve felekler kadar yüce olarak tanımlanan erzak ve mühimmat dolu donanma gemilerini getirmişti. Bu haber Kanuni'yi oldukça sevindirdi. Âgehî bu bilgileri aktarırken Ali Pörtük Bey'den "Asâkir-i mansûra emârât-meâb, sa'âdet-nisâb, mirrih-savlet Behrâm-şevket, dilîr ü ceng-azmâ, vâkıf-ı fûnûn-ı ilm-i deryâ Ali Pörtük nâm dil-âver-i benâm" sıfatlarıyla övgü ile bahseder. Padişah Vulkovar'da birkaç gün konakladıktan sonra Ösek ile Vulkovar arasında Bulgar isimli yere geldi ve Ösek'teki köprünün yapımının bitmesini bekledi (Naç 2013: 160-161).

Selanikî Tarihi'nde de Ali Pörtük Bey kumandasındaki Tuna donanmasının Ösek'teki köprü yapımının bittiği ve padişahın köprüyü görmek için niyetlendiği bir sırada, gece vakti ordu-yı hümayuna katıldığı belirtilmiştir. Ali Pörtük Bey padişahın yaptırdığı yeşil başlarda ve üç parça mükemmel kadırgalar ile müzeyyen bayraklar ve flandaralar ile Tuna'nın Karadeniz'e karıştığı Demirkapı denilen mahalden türlü türlü sanat ve maharetlerle donanma gemilerini geçirmiş, ayrıca padişahın İstanbul'da bindiği altın ve halkârî kayığı da beraberinde getirmiştir. Tuna donanmasının gelişi o gecenin sabahında yani seher vaktinde top ve tüfek atışlarıyla kutlanmış ve büyük bir şenlik olmuştur. Padişah Ali Bey'in getirdiği altın yıldızlı kayığa binerek yapılan köprüyü seyretmeye gitmiştir. Yeniçeri ağasının çadırına çıkıp biraz konaklamış, köprü

hizmetindeki başarısından dolayı Yeniçeri Ağası Ali Ağa'ya hilat ve altın ihsan etmiş, Ali Pörtük Bey dahi padişahın lütuf ve inamına mazhar olmuştur (akt. İpşirli 1999: 24-25). Yine Selânikî'nin ifadelerine göre "Ali Pörtük Bey'in nihadında olan merdlikler zuhûr u burûza gelip, erenler içinde meydan alıp tekrar merd-i merdân" olmuştur (akt. İpşirli 1999: 25). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Ali Pörtük Bey zor bir görevi başarı ile yerine getirerek padişahın; kahramanlıkları ile de orduda bulunan askerlerin teveccühünü kazanmıştır.

Peçevî tarihinde verilen bilgiler yukarda yazılanlara göre biraz daha farklılık göstermektedir. Buna göre Osmanlı ordusunun hedefi Eğri Kalesi'ni fethetmekti. Bu yüzden ordunun Zemun'dan hareket ederek Varadin'e gitmişti ve burada köprü kurulması emrolunmuştu. Bu esnada Peçuy muhafızlığına atanan Tırhala Sancakbeyi Mehmed Bey'in (Gökbilgin 1966: 12) Sigetvar Beyi Zirinski Mikloş'un adamları tarafından baskına uğratıldığı haberinin gelmesi üzerine seferin yönü değişti, artık hedef Sigetvar kalesi oldu. "Eğri üzerine gidilmekten vazgeçilerek askerlerin yeniden Sirem yakasına geçmesi emrolundu. Karlili sancağı beyi ve yiğit korsanların en iyisi topçuluk ve kale dövmek bilgisinde eşlerinin en üstünü Ali Portuk adındaki kapudan, iki kadırğa ile yiyecek maddeleri taşıyan gemilerin korunması ile gerekli, Tuna donanmasına başbuğ ve köprü kurulmasına görevli bulunuyordu. Hemen Kapudan Ali Portuk'a buyruk gönderilerek köprüyü oradan kaldırıp Drava ırmağı üzerine kurması emrolundu. Yeniçeri Ağası Ali Ağa'da köprü kurulmasında çalışmak üzere İslam askerlerinden önce Mohaç yakasına geçmekle görevlendirildi. Köprü kurmak işi on gün içinde tamamlanınca saadetli padişah ta ordu ile Ösek sahrasına indiler ve derhal köprüden geçmeye başladılar. Saadetli padişah Ali Portuk Kapudanın kadırgası ile karşıya geçtiler" (Baykal 1992: 292).

Peçevî Tarihi'nde Ali Pörtük Bey Karlili Sancakbeyi olarak zikredilmiştir, fakat arşiv belgelerinde de görüldüğü üzere Ali Pörtük Bey bu dönemde Kocaeli Sancakbeyidir. Ali Bey'in köprü kurmakla görevli olduğuna ve Ösek'teki köprüyü kurdurduğuna dair Peçevî Tarihi'nde yer alan bilgi Selanikî ve Âgehî'de verilen bilgilerle uyuşmamaktadır. Bizzat bu sefere katılmış olan Selanikî ve Âgehî'de verilen

bilgiler Ali Bey'in köprü kurulma işi bittiğinde ordu-yı hümayuna katıldığı şeklindedir. Bu iki müellif bizzat o seferde buldukları ve verdikleri bilgiler birbirleriyle uyumlu olduğu için bu konuda onların verdiği bilgiler daha sağlıklıdır.

Ali Bey hakkında Peçevî tarihinde yer alan "yiğit korsanların en iyisi" ifadesinden Ali Pörtük Bey'in tıpkı Barbaros Hayreddin Paşa ve Turgut Reis gibi korsan kökenli bir denizci olduğunu anlamaktayız. Ege ve Akdeniz'de daha önce yaptığı hizmetler bu bilgiyi teyit eder niteliktedir. Yine Peçevî'nin Ali Bey hakkında zikrettiği "topçuluk ve kale dövmek bilgisinde eşlerinin en üstünü" ifadesi de onun Cerbe kuşatmasındaki başarısını akla getirmektedir.

Osmanlı ordusu Ösek önlerine geldiğinde birkaç gün süren şiddetli yağmur nedeniyle Drava ve Sava nehirleri taşmış bu yüzden ordu pek çok zorluk çekmişti. Ordunun karşıya geçebilmesi için Ösek Kalesi'nin yakınında büyük bir köprü yapımına başlandı. Yeniçeri ve Anadolu askerleri ile birlikte Drava kenarında Lipova Kalesi'nde bulunan Rumili askerlerine de köprü yapımında yardımcı olmaları için ferman gönderildi (Heft Dâstân 2114: 45). Bunlar da dağlardan kereste kesip getirmek suretiyle köprü yapımına yardım ettiler. 9 Muharrem 974'te (27 Temmuz 1566) bu büyük köprünün yapımı tamamlandı, Padişah 12 Muharrem'de (30 Temmuz) köprüden geçerek ordu Peçuy'a geldi, Sikloş üzerinden Sigetvar'a gidilmek üzere 14 Muharremde Peçuy'dan yola çıkıldı (Naç 2013: 161-162; İpşirli 1999: 25).

Ordu Peçuy'da iken Rumeli Beylerbeyi Şems Ahmed Paşa Rumeli askerleriyle Sigetvar'a önden giderek kaleyi kuşatmakla görevlendirildi. Metris kurulacak yerleri görmek için Ali Pörtük Bey ile Pojega Sancakbeyi Nasuh Bey de Şems Ahmed Paşa ile birlikte gönderildi (Baykal 1992: 293).

Sigetvar Kalesi önlerine ilk olarak Rumeli askerleri geldiler ve kalenin batı tarafındaki ormanlık alana kondular. 20 Muharrem'de kalenin etrafına toplar yerleştirildi (Aykut 2004: 145). Padişah 21 Muharrem'de (8 Ağustos) gelip kalenin doğu tarafına otağ kuruldu. Anadolu Beylerbeyi Mahmud Paşa'da Mohaç tarafından gelerek ordu-yı hümayuna katıldı (Naç 2013: 167-168). Sigetvar'daki Macar kuvvetlerinin 180 tanesi

süvari, geriye kalanı piyade ve silahlı askerlerle birlikte 2000 askerden oluşmaktaydı. Kalenin etrafı kuzeyden bataklıklarla, batıdan ise iyi korunaklı bir burç ile çevrilmişti. Şehir güney ve doğudan kale ile birleşmekteydi. (Lazius 2016: 175)

Âgehî, kuşatma esnasında Ali Pörtük Bey'in kalenin kuzey tarafında Vezir Ferhad Paşa ile birlikte metrisler kazıp toplar koydurduğunu ve zikrolunan topları her gün, her saat ve her an düşman ve Sigetvar Kalesi üzerine ateşleyip kalenin fethi ile meşgul olduğunu bildirmektedir (akt. Naç 2013: 169). Gelibolulu Mustafa Âlî, *Heft Meclis* isimli eserinde Kocaeli Sancağibeyi Ali Bey'in Ferhad Paşa'nın batısında yer aldığını belirtir (akt. Göçmen 2009: 52). Bu eserde de Ali Bey "guzât-ı bahrin derya dili ve derya-şinasların bî-mu'âdili mîr-i kâr-âzmûde ve dilîr-i bisyâr-sütûde, gâzî-i pîr u setrîn" ifadeleriyle övülmüştür. Bu ifadelerden Ali Bey'in tecrübeli ve yaşlı fakat cesur bir gazi olduğunu anlamaktayız.

Osmanlı topları 23 Muharrem'de Sigetvar hisarını dövmeye başladı. 24 Muharrem'de yeniçeriler kaleye akan nehrin önünü kesip mecrasını değiştirdiler (Göçmen 2009: 51). Bu sayede kalenin etrafındaki su azaldığı için kaleye biraz daha yaklaşmak kolaylaştı (Naç 2013: 171). Bununla beraber kalenin etrafı göl, bataklık ve sazlık idi Kalenin iki kat duvar arasının toprakla doluydu ve burçlar üzerinde arabalar dolaşmaktaydı (İpşirli 1999: 28). Sigetvar Kalesi kuleleri ile birlikte daha önceden tahkim edilmişti ve etrafında su dolu hendekleri bulunuyordu. Kalenin saydığımız bu özellikleri nedeniyle kaleye atılan topların etkisiz olmuştu. Bu nedenle bataklık olan yerlere toprak yığılarak yüksek bir kule yapılarak toplar buradan atılmaya başlandı (Aykut 2004: 146-147).

3 Safer'de Sigetvar'ın dış kalesi fethedildi, kalede bulunan Macar askerleri iç kaleye kaçtılar. İki kale arasındaki göl üzerine dağlardan odun getirilmek suretiyle büyük bir köprü yapıldı. Ayrıca yığılan odunlar metris olarak da kullanıldı (Naç 2013: 172). Dağ gibi yığılmış olan odunlar üzerinden kaleye yürüyüş yapıldıysa da başarılı olunamamıştı. Düşman tarafından atılan toplar pek çok Osmanlı askerinin şehit olmasına sebep olmuş, ayrıca odun serpintisi askeri perişan etmişti (İpşirli 1999: 31). Kuşatmadan bahseden Macar kaynaklarında da Türklerin ormandan aldıkları odunları

hendeklere doldurdukları fakat bu odunların Macar askerleri tarafından ateşe verilmek suretiyle Türklere zayıt verildiği, hatta bir defasında 400 Türk askerinin bu şekilde öldürüldüğü belirtilmektedir (Lazius 2016: 174). Âgehî'nin verdiği bilgilere göre Ali Pörtük Bey bu çatışmalar esnasında şehit olmuştur. Ayrıca Ali Pörtük Bey'in kethüdası, Köstendil, Mora ve Selanik alaybeyileri ve Rumeli askerlerinden üç bine yakın kişi daha aynı günlerde şehit düşmüşlerdir (Naç 2013: 173).

Ali Bey'den günümüze sadece Sarıyer'de bulunan Ali Pertek Camii ve aynı isimli mahalle kalmıştır. Cami'nin üzerinde Osmanlıca kitabesi mevcut olmayıp Latin harfli bir kitabe vardır ve bu kitabede caminin yapılış tarihi 1701 olarak yazılmıştır. Caminin yapılış hakkında elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Ali Pertek Bey'in Kanuni döneminde yaşadığı göz önüne alınırsa kitabede yazılan tarih yanlıştır. Bu caminin Ali Bey'in ikinci kez Kocaeli Sancakbeyi olmadan önce, 1561-1564 tarihleri arasında yapıldığını tahmin etmekteyiz.

Sonuç

Ali Pertek Bey Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis, Piyale Paşa ve Uluç Ali Reis gibi ünlü denizcilerle aynı dönemde yaşayan Ali Bey en az onlar kadar iyi bir denizci, metrislerde savaşan iyi bir asker ve emri altındaki askerleri başarılı bir şekilde sevk ve idare eden iyi bir komutandı. O, 1559 yılında Piyale Paşa ile Akdeniz'de keşif seferine çıkmış, 1560 yılında yine Piyale Paşa ile birlikte Cerbe Seferi'nde bulunmuş gerek sefer gerekse kuşatma esnasında büyük yararlılıklar göstermiştir. Cerbe Seferi dönüşünde emrine verilen yirmi beş parça gemiyle Ege adaları ve sahillerinin muhafazası hizmetinde bulunmuştur. Aynı görevi 1565 yılında Malta Seferi dönüşünde de yerine getirmiştir. Bu hizmetlerdeki başarılarından dolayı 1566 yılındaki Sigetvar Seferi'nde Tuna nehri üzerinden Macaristan'a getirilen donanmanın komutanı olmuş, Sigetvar kuşatmasında metris kazılacak ve top konulacak yerlerin tespitinde bizzat görev yapmış; kuşatma esnasında askerlerle birlikte savaşmış ve şehit olmuştur. Ali Pertek Bey'den günümüze Sarıyer'de hangi tarihte yapıldığı bilinmeyen bir cami ve bir

mahalle ismi kalmıştır. Bu çalışma ile Ali Pertek Bey hakkında derli toplu bir bilgi sunulmuş aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin donanma ve kara seferleri ve kale kuşatmaları hakkında fikir edinmemize yardımcı olacak bilgiler sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- BOA. A.DVNS.MHM.d 2
BOA. A.DVNS.MHM.d. 3
BOA. A.DVNS.MHM.d. 4
BOA. A.DVNS.MHM.d 5
BOA. A.DVNS.MHM.d. 6
BOA. AE. SABH.I: 1194
BOA. AE.SSLM.III: 2049
BOA. AE.SSÜL. I. 6/339
BOA. C.EV. 25156
BOA. DFE.RZ.d. 17
BOA. DH.UMVM. 102/58
TSMA.e. 640/55

Kitap ve Makaleler

- AKINCI, Tunç (2008). *1560 Cerbe Deniz Savaşının Türk ve İspanyol Tarihindeki Yeri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- AY, Ümran (2015). *Nidâi, Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe*, İstanbul: Kocav Yayınları
- AYKUT, Şevket Nezihi (2004). *Hasan Bey-zâde Tarihi, 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- BAL, Faruk (2011). "XVI. Yüzyılda Osmanlı İspanya İktisadî İlişkileri: Akdeniz'de Rekabet", İstanbul: *Öneri*, 9(36): 202-211.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı (1992). *Peçevî İbrahim Efendi, Peçevi Tarihi, I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BOSTAN, İdris (2002). *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- BOSTAN, İdris (2007). *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul: Küre Yayınları.
- BOSTAN, İdris (2008). *Kâtip Çelebi, Tuhfetü'l-Kıbar fî Esfâri'l-Bihâr*, Ankara: Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları.
- BOSTAN, İdris (2007) "Piyale Paşa", İstanbul: *DİA*, 34: 296-297.
- BOSTAN, İdris (2012). "Turgut Reis", İstanbul: *DİA*, 41: 417-418.

BAŞPINAR, Fatih (2013). "Kanuni Sultan Süleyman'ın Son Seferine Dair Bir Mesnevi: Merâhî'nin “Fethnâme-i Sefer-i Sigetvar” Adlı Eseri", Samsun: *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2(4): 18-74.

DANIŞMEND, İsmail Hami (1948). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

DEMİREĞEN, Ahmet Kerim (2006). *Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar Seferi (Hazırlıklar ve Fetih)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya

EMECEN, Feridun (2002). "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti", Ankara: *Türkler*, 9, Yeni Türkiye Yayınları: 501-520.

ENGİN, Nihat (1984). *Osmanlıda İlk Denizcilik Hareketleri ve Tuna Donanmasının Kurulması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

FERİDUN AHMET BEY. *Nüzhetü'l-Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar*, TSMK. H. No: 1339.

GÖÇMEN, Cemal (2009). *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Heft Meclisi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

GÖKBİLGİN, Tayyip (1966). "Kanuni Sultan Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi, Sebepleri ve Hazırlıkları", İstanbul: *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 16(21): 1-14.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1980). *Zekeriya'zâde, Ferah, Cerbe Savaşı*, İstanbul: Tercüman 1001 Eser.

Heft Dâstân, İstanbul: Laleli Kütüphanesi, 2114.

İPŞİRLİ, Mehmet (1999). *Selânikî Mustafa Efendi, Tarih-i Selânikî, I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

LAZİUS, Wolfgang (2016). “The Tenth Book of The History of Hungary, Wich Recounnts The Story Of The Siege Of Szıgeth ” Budapest: *Egy Efeledett Ostrom Szigetvar 1556*.

NAÇ, Kübra (2013). *Âgehî'nin Fetih-nâme-i Kal'a-i Sigetvar'ı: İnceleme-Tenkitleli Metin*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÖNALP, Ertuğrul (1967). "1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi", Ankara: *OTAM*, 12: 173-218.

ÖNDEŞ, Osman ve Ernle BRADFORD (1998). *Turgut Reis Malta Kuşatması ve Son Sefer*, İstanbul: Aksoy Yayıncılık.

ÖZCAN, Abdulkadir (1993). "Cerbe", İstanbul: *DİA*, 7: 391-392.

TURAN, Şerafettin (1970). "Rodos'un Zabtından Malta Muhasarasına", Ankara: *Kanunî Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.